

Міністерство освіти і науки України
Національний університет водного господарства та
природокористування
Кафедра трудових ресурсів і підприємництва

06-05-146М

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
до практичних занять та самостійної роботи
з навчальної дисципліни
«ПРОГНОЗУВАННЯ ТА РЕГУЛЮВАННЯ
ДЕМОГРАФІЧНИХ ПРОЦЕСІВ»
для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня
за освітньо-професійною програмою «Управління персоналом і
економіка праці» спеціальності 051 «Економіка»
денної та заочної форм навчання

Рекомендовано
науково-методичною радою
з якості ННІЕМ
Протокол від № 2 від 21.09.2023 р.

Рівне – 2023

Методичні рекомендації до практичних занять та самостійної роботи з навчальної дисципліни «Прогнозування та регулювання демографічних процесів» для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня за освітньо-професійною програмою «Управління персоналом і економіка праці» спеціальності 051 «Економіка» денної та заочної форм навчання [Електронне видання] / Мішук Г. Ю., Юрчик Г. М. – Рівне : НУВГП, 2023 – 28 с.

Укладачі: Мішук Г. Ю., д.е.н., професор кафедри трудових ресурсів і підприємництва; Юрчик Г. М., к.е.н., доцент кафедри трудових ресурсів і підприємництва.

Відповідальний за випуск – Мішук Г. Ю., д.е.н., професор, завідувач кафедри трудових ресурсів і підприємництва.

Керівник ОПП

Мазур Н. О.

ЗМІСТ

Загальні положення	3
Програма навчальної дисципліни	4
Питання, практичні завдання та задачі за темами	7
Рекомендована література	27

© Г. Ю. Мішук, Г. М. Юрчик, 2023
© НУВГП, 2023

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Метою викладання навчальної дисципліни «Прогнозування та регулювання демографічних процесів» є засвоєння і практичне застосування навичок аналізу, прогнозування та регулювання демографічних процесів.

Завдання навчальної дисципліни «Прогнозування та регулювання демографічних процесів»:

- вивчення чисельності, структури та територіального розміщення населення;
- визначення закономірностей природного і механічного руху населення в цілях прогнозування демографічних змін;
- вивчення сутності основних соціальних процесів і понять (освіченість, зайнятість, рівень життя та здоров'я населення, умови проживання та праці, забезпеченість товарами і послугами, дозволля, громадський порядок та безпека тощо);
- дослідження соціальних процесів та явищ на основі методів статистичного аналізу;
- формування навичок вибору та застосування методів та механізмів підвищення рівня життя, регулювання природного та механічного руху, що визначають ефективність відтворення населення.

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувачі знатимуть:

- основи стратифікації населення, що можуть бути застосовані з метою оцінювання та аналізу демографічного потенціалу;
- методичні засади демографічного прогнозування;
- основні методи та механізми регулювання демографічних процесів.

Здобувачі магістерського рівня освіти матимуть наступні компетенції (вміння):

- здатність до системного мислення, застосування сучасних теоретико-методологічних підходів та інструментарію економічної науки для дослідження складних проблем різної природи, методів формалізації та розв'язування системних задач, що мають суперечливі цілі, невизначеності та ризики;

- здатність обґрунтовувати управлінські рішення щодо ефективного розвитку суб'єктів господарювання, оцінювати можливі ризики, еколого-економічні та соціальні наслідки ухвалення рішень;

- уміння ідентифікувати найважливішу проблематику, що становить інтерес для широкого кола дослідників у галузі економічних наук;

- здатність розробляти та використовувати сучасні інформаційні технології та економіко-математичні методи і моделі для дослідження економічних та соціальних процесів.

- здатність розробляти стратегії сталого розвитку для різних рівнів національної економіки.

- уміння прогнозувати демографічні тенденції та аналізувати взаємозв'язки між соціальними і економічними показниками.

- здатність формувати систему інституціонального забезпечення функціонування та розвитку сфер економіки залежно від тематики дослідження.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1. Основи демографічного аналізу

Тема 1. Населення та основи його аналізу в демографічних дослідженнях

Основні демографічні проблеми сучасного світу. Предмет і завдання демографії як науки. Джерела демографічної інформації. Основні напрямки аналітичних досліджень та ознаки групування населення в демографічних дослідженнях. Види руху населення.

Тема 2. Відтворення та мобільність населення

Репродуктивне відтворення населення. Аналіз смертності, народжуваності та природного руху населення. Очікувана тривалість життя, її зв'язок з іншими соціально-економічними індикаторами. Територіальна та соціальна мобільність населення. Показники механічного руху населення. Види міграції та їх чинники. Соціальна мобільність: сутність, показники, методи вивчення.

Тема 3. Соціально-економічна стратифікація та склад населення

Соціально-економічна стратифікація: поняття і принципи. Особливості та наслідки стратифікації населення в сучасній Україні. Статеві-віковий, сімейний, національний склад населення. Характеристика економічних груп населення.

Тема 4. Статистичний аналіз народжуваності, плідності та смертності населення

Основні завдання вивчення народжуваності та плідності. Характеристики новонароджених. Статистичні показники народжуваності та плідності. Фактори народжуваності. Таблиці плідності та їх призначення.

Смертність населення: регіональний та часовий аспект. Екстенсивний та інтенсивний аналіз смертності за демографічними ознаками. Нормальний вік смерті і передчасна смерть. Надсмертність та її вимірювання. Фактори та причини смерті.

Тема 5. Аналіз ринку праці та економічної активності населення в системі демографічних знань

Джерела інформації про ринок праці. Показники економічної активності та зайнятості населення. Аналіз причин, поширеності та тривалості безробіття. Статистична характеристика умов праці. Можливості оцінки впливу тенденцій економічної активності на динаміку демографічних процесів.

Тема 6. Фактори рівня життя: оцінка та врахування в аналізі демографічних змін

Оцінювання рівня життя. Доходи: структура, джерела, диференціація населення. Аналіз структури витрат та споживання населення, а також факторів, що на них впливають. Інтегральні показники оцінювання рівня життя населення (індекс людського розвитку, індекс соціального благополуччя).

Змістовий модуль 2. Демографічні прогнози та їх використання для регулювання демографічних процесів

Тема 7. Демографічне прогнозування

Сутність та основні завдання демографічного прогнозування. Методи прогнозування демографічних змін, їх переваги та недоліки, можливість використання в сучасних умовах. Критерії вибору та оцінювання достовірності методів демографічного прогнозування. Застосування демографічних прогнозів та закономірностей в економічній діяльності.

Тема 8. Врахування дії факторів умов життя та соціальної інфраструктури в демографічному регулюванні

Врахування факторів освіченості, охоплення послугами охорони здоров'я, соціально-побутового обслуговування, соціального захисту, житлових умов та безпеки у прогнозуванні демографічних змін в країні. Можливості застосування економіко-математичного моделювання в оцінках впливу соціальних факторів та розвитку соціально значимих видів діяльності на динаміку чисельності населення та демографічних зрушень. Оцінка результатів та врахування у прийнятті рішень щодо потреби демографічного регулювання.

Тема 9. Державна демографічна політика

Демографічна політика держави, суб'єкти її здійснення. Класифікація методів демографічного регулювання. Інструменти та умови доцільності застосування активної політики.

Тема 10. Сучасні методи регулювання природного та механічного руху населення

Сучасні можливості подовження тривалості життя та процесів природного відтворення. Врахування чинників та особливостей мобільності населення в регулюванні демографічних процесів. Сучасні методи впливу на міграційну активність. Особливості застосування податку Бхагваті.

ПИТАННЯ, ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ ТА ЗАДАЧІ ЗА ТЕМАМИ

ТЕМА 1. ВІДТВОРЕННЯ ТА МОБІЛЬНІСТЬ НАСЕЛЕННЯ

Контрольні питання для самостійної підготовки:

1. Яке призначення та основні методи аналізу народжуваності та смертності населення?
2. Охарактеризуйте можливості зменшення смертності за основними класами причин на основі регіональних та міждержавних порівнянь.
3. Визначте основні фактори, що впливають на тенденції природного відтворення населення в Україні, обґрунтуйте можливі регуляторні дії та їх наслідки.
4. Охарактеризуйте вплив міждержавної міграції на чисельність та структуру населення в Україні. Які види міграції (за класифікацією Міжнародної організації міграції) є найбільш характерними для населення України? Які з них варто регулювати?

Основні тести:

1. Зміна чисельності населення в результаті процесів народження і смерті – це:
 - а) природний (репродуктивний) рух населення
 - б) механічний (міграційний) рух населення
 - в) соціальний рух населення
 - г) економічний рух населення
 - д) висхідний рух населення
2. Зміна чисельності та складу населення в результаті процесів просторового переміщення людей, викликаних політичними, соціально-економічними, релігійними та іншими причинами – це:
 - а) природний (репродуктивний) рух населення
 - б) механічний (міграційний) рух населення
 - в) соціальний рух населення
 - г) економічний рух населення
 - д) висхідний рух населення
3. Чисельність усіх жителів, що перебувають у відповідному населеному пункті на момент перепису не залежно від місця їх постійного проживання складає:

- а) постійне населення
- б) наявне населення
- в) юридичне населення
- г) фіксоване населення
- д) мобільне населення

4. Між чисельністю постійного (ПН) та наявного населення (НН) існує зв'язок (умовні позначення: ТП – тимчасово проживаючі; ТВ – тимчасово відсутні):

- а) $ПН = НН - ТП + ТВ$
- б) $ПН = НН + ТП - ТВ$
- в) $НН = ПН - ТП + ТВ$
- г) $НН = ПН - ТП - ТВ$
- д) $НН + ТП = ПН - ТВ$

5. Якщо на початок року абсолютна чисельність наявного населення в регіоні становила 250,6 тис. осіб, а на кінець року – 246,3 тис., то відносний приріст населення за рік становить:

- а) -1,7%
- б) 1,7%
- в) 2,3%
- г) 4,3 тис.
- д) 4,3 тис.

6. Екстенсивний аналіз природного руху населення здійснюється на основі такого показника:

- а) чисельність народжених (в т.ч. за статтю, віком матері, місце проживання та ін. ознаками)
- б) загальний коефіцієнт народжуваності
- в) загальний коефіцієнт смертності
- г) коефіцієнт природного приросту населення
- д) сальдо міграції

7. Інтенсивний аналіз природного руху населення здійснюється на основі такого показника:

- а) чисельність народжених (в т.ч. за статтю, віком матері, місце проживання та ін. ознаками)
- б) загальний коефіцієнт народжуваності
- в) кількість померлих (в т.ч. за статтю, віком, причинами смерті та ін.)
- г) природний приріст населення (різниця між кількістю народжених та померлих)

д) сальдо міграції

8. Загальний коефіцієнт народжуваності (n) визначається за формулою:

а) $n = \text{чисельність народжених} / \text{середня чисельність населення} * 1000$

б) $n = \text{середня чисельність населення} / \text{чисельність народжених} * 1000$

в) $n = (\text{чисельність народжених} + \text{чисельність померлих}) / \text{середня чисельність населення} * 1000$

г) $n = (\text{чисельність народжених} - \text{чисельність померлих}) / \text{середня чисельність населення} * 1000$

д) $n = \text{чисельність померлих} / \text{середня чисельність населення} * 1000$

9. Загальний коефіцієнт смертності (m) визначається за формулою:

а) $m = \text{чисельність народжених} / \text{середня чисельність населення} * 1000$

б) $m = \text{середня чисельність населення} / \text{чисельність народжених} * 1000$

в) $m = (\text{чисельність народжених} + \text{чисельність померлих}) / \text{середня чисельність населення} * 1000$

г) $m = (\text{чисельність народжених} - \text{чисельність померлих}) / \text{середня чисельність населення} * 1000$

д) $m = \text{чисельність померлих} / \text{середня чисельність населення} * 1000$

10. Перевищення кількості народжених над кількістю померлих характерне для такого режиму відтворення населення:

а) розширений

б) звужений

в) простий

г) традиційний

д) сучасний

Практичні завдання:

Завдання 1

Використовуючи дані статистичного щорічника України та інформацію сайту Європейської економічної комісії ООН (надалі ЄЕКООН) побудувати та порівняти статевовікові діаграми розподілу населення за останній звітний рік для України та однієї з країн-членів ЄЕКООН (на вибір викладача).

На основі даних щодо вікових меж працездатного віку розрахувати та порівняти співвідношення чисельності населення працездатного віку до чисельності населення пенсійного віку за статтю. Вихідні дані для формування статевовікового розподілу населення доступні з:

http://w3.unece.org/pxweb/dialog/varval.asp?ma=005_GEPOPop5YearMaSta_r&path=../database/STAT/30-GE/01-Pop/&lang=1&ti=Population%2C+5-year+Age+Groups%2C+by+Marital+Status%2C+Age%2C+Sex%2C+Country+and+Year

Завдання 2

Використовуючи статистичні дані щодо смертності населення України з офіційного сайту Державної служби статистики України, визначити найпоширеніші причини смертності в Україні та одному з її регіонів (за вибором студента). Користуючись методами економетричного аналізу проаналізувати зв'язки смертності з впливом факторів середовища проживання – систему факторів сформулювати самостійно за наявними статистичними даними. Зробити висновки.

ТЕМА 2. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА СТРАТИФІКАЦІЯ ТА СКЛАД НАСЕЛЕННЯ

Контрольні питання для самостійної підготовки:

1. Назвіть основні ознаки стратифікації населення та сферу їх застосування в економічних дослідженнях.
2. В яких випадках суттєві зміни статево-вікового розподілу населення може суттєво впливати на можливості соціально-економічного розвитку, визначених відповідними прогнозами?
3. На основі критичного аналізу позицій вітчизняних та зарубіжних вчених визначте критичні межі розшарування населення за доходами. Які показники при цьому використовуються?

Основні тести:

1. Поділ суспільства на соціальні групи і верстви (страти), які мають різний престиж, власність, владу, освіту – це:

- а) соціально-економічна стратифікація населення
 - б) градування населення
 - в) сегментація населення
 - г) декласифікація населення
 - д) маргіналізація населення
2. До соціально-демографічних ознак стратифікації населення НЕ відносять:
- а) вік
 - б) стать
 - в) сімейний стан
 - г) дітність
 - д) участь у суспільному виробництві (зайнятість)
3. При аналізі вікової структури населення дітьми визнаються особи віком:
- а) 0-14 років
 - б) до 18 років
 - в) до 16 років
 - г) до 15 років
 - д) 0-6 років
4. При аналізі вікової структури населення до групи «батьків» визнаються особи віком:
- а) 0-49 років
 - б) до 50 років
 - в) 15-49 років
 - г) до 45 років
 - д) 15-60 років
5. Якщо старіння «згори» становить 20%, то це означає:
- а) частка населення віком 60 і старше років у загальній чисельності населення становить 20%
 - б) частка населення віком 45 і старше років у загальній чисельності населення становить 20%
 - в) частка населення віком від 0 до 14 років у загальній чисельності населення становить 20%
 - г) частка населення віком від 15 до 60 років у загальній чисельності населення становить 20%
 - д) частка населення віком 65 і старше років у загальній чисельності населення становить 20%
6. Якщо старіння «знизу» становить 15%, то це означає:

- а) частка населення віком від 0 до 14 років у загальній чисельності населення становить 15%
- б) частка населення віком від 0 до 35 років у загальній чисельності населення становить 15%
- в) частка населення віком старше 60 років у загальній чисельності населення становить 15%
- г) частка населення віком старше 45 років у загальній чисельності населення становить 15%
- д) частка населення віком від 0 до 20 років у загальній чисельності населення становить 15%
- е) частка населення віком старше 50 років у загальній чисельності населення становить 15%

7. Яка частка осіб старше 60 років відповідає демографічній старості за шкалою демографічного старіння Ж.Божё-Гарньє – Е.Россета:

- а) 12% і більше
- б) 15% і більше
- в) 20% і більше
- г) 25% і більше
- д) менше 10%

8. Загальний коефіцієнт демографічного навантаження (Кдн) визначається за формулою:

- а) $\text{Кдн} = (\text{Чисельність населення у віці 0-14 років} + \text{Чисельність населення 60 і старше років}) / \text{Чисельність населення у віці 15-59 років}$
- б) $\text{Кдн} = \text{Чисельність населення 60 і старше років} / \text{Чисельність населення у віці 15-59 років}$
- в) $\text{Кдн} = \text{Чисельність населення у віці 0-14 років} / \text{Чисельність населення у віці 15-59 років}$
- г) $\text{Кдн} = \text{Чисельність населення у віці 14-50 років} / \text{Чисельність населення у віці 15-59 років}$
- д) $\text{Кдн} = \text{Чисельність населення у віці 16-59 років} / \text{Чисельність населення у віці 15-59 років}$

9. Для якого типу вікової структури населення характерно переважання частки осіб старше 60 років над часткою дітей:

- а) прогресивний
- б) регресивний
- в) стаціонарний
- г) маржинальний

- д) оптимальний
10. Вторинне співвідношення статей передбачає:
- а) співвідношення чоловічих і жіночих ембріонів
 - б) співвідношення числа новонароджених хлопчиків і дівчаток
 - в) співвідношення чоловіків і жінок у будь-якому віці
 - г) співвідношення одружених та неодружених чоловіків та жінок
 - д) співвідношення чоловіків та жінок у шлюбоздатному віці
- Практичні завдання:**

Завдання 1

На основі вивчення Цілей сталого розвитку тисячоліття, визначених ООН до 2030 року (Sustainable Development Goals. Доступно з: <http://www.undp.org/content/undp/en/home/sustainable-development-goals.html>), охарактеризуйте цілі, досягнення яких пов'язане зі стратифікацією населення за всіма відомими Вам ознаками.

Завдання 2

Порівняйте цільові значення, визначені для України у моніторинговому звіті «Цілі сталого розвитку: Україна» (http://www.ukrstat.gov.ua/csr_prezent/2020/ukr/st_rozv/publ/SDGs%20Ukraine%202021%20Monitoring%20Report%20ukr.pdf) з актуальними значеннями індикаторів, в розрахунку яких використовується певна ознака стратифікації населення (за вибором здобувача). Для визначення значень індикаторів, актуальних на час виконання завдання, необхідно скористатись статистичною інформацією з відповідного розділу сайту Державної служби статистики.

Завдання 3

Експертами МОП встановлено, що втрати ВВП внаслідок гендерної нерівності для країн, що розвиваються, становлять 2 %. З урахуванням цього та за наявними статистичними даними щодо ВВП та його розподілу визначте недоотриману величину надходжень від єдиного соціального внеску в Україні, податку на додану вартість, податку з доходів фізичних осіб та військового збору.

ТЕМА 3. АНАЛІЗ РИНКУ ПРАЦІ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ АКТИВНОСТІ НАСЕЛЕННЯ В СИСТЕМІ ДЕМОГРАФІЧНИХ ЗНАНЬ

Контрольні питання для самостійної підготовки:

1. Які групи населення не належать до економічно активного?
2. Якою є межа безробіття населення, за існування якої не варто витрачати надмірних зусиль, в тому числі фінансових ресурсів держави, щодо її зменшення?
3. Назвіть диспропорції розвитку ринку праці країни/регіону. Яким є на сьогодні первинний і вторинний ринок праці? Які професії представлені на цих сегментах і в чому особливості зайнятості таких працівників?
4. Які стимули зайнятості населення є найбільш доцільними у застосуванні в реалізації державної політики зайнятості, на Ваш погляд? Чи актуальною є сьогодні активна політика зайнятості у регулюванні ринку праці?

Основні тести:

1. Особа віком 20 років, яка навчається стаціонарно у вузі та працює, відповідно до законодавства України на ринку праці належить до категорії:
 - а) зайнятих
 - б) безробітних
 - в) економічно неактивного населення
 - г) економічно активного населення
 - д) незайнятих
2. Яка категорія населення належить до зайнятих відповідно до законодавства України:
 - а) особа, яка працює на умовах цивільно-правового договору
 - б) особи, які працювали протягом обстежуваного тижня хоча б одну годину за наймом за винагороду в грошовому або натуральному вигляді
 - в) особи, які зареєстровані в Державній службі зайнятості як безробітні
 - г) учні, студенти денної форми навчання
 - д) особи, які працюють нелегально без оформлення трудових відносин

3. Особа працездатного віку, яка зареєстрована в центрі зайнятості як безробітна і готова та здатна приступити до роботи, є:

- а) безробітною за методикою МОП
- б) зареєстрованою безробітною
- в) економічно активною
- г) незайнятою
- д) економічно неактивною

4. Молода особа віком 25 років, яка зареєстрована у базовому центрі зайнятості як безробітна з мотивів отримання допомоги по безробіттю (без реальної готовності до працевлаштування) на ринку праці є:

- а) безробітною особою (методика МОП), економічно неактивною особою (вітчизняний підхід)
- б) безробітною особою (методика МОП), незайнятою (вітчизняний підхід)
- в) безробітною особою (методика МОП, вітчизняний підхід)
- г) безробітною особою (вітчизняний підхід), економічно неактивною особою (методика МОП)
- д) економічно неактивною особою (вітчизняний підхід, методика МОП)

5. Рівень безробіття (P_{ϕ}) населення розраховується за формулою (умовні позначення: B – чисельність безробітних; Z – чисельність зайнятих; E_a – чисельність економічно активного населення; H_{15-70} – чисельність населення у віці 15-70 років; E_n – чисельність економічно неактивного населення):

а)
$$P_{\phi} = \frac{B}{E_a} \cdot 100\%$$

б)
$$P_{\phi} = \frac{B}{Z} \cdot 100\%$$

в)
$$P_{\phi} = \frac{B}{H_{15-70}} \cdot 100\%$$

г)
$$P_{\phi} = \frac{B}{E_n} \cdot 100\%$$

д)
$$P_{\phi} = \frac{B}{E_n + E_a} \cdot 100\%$$

6. Рівень зайнятості населення визначається за формулою (умовні

позначення: Б – чисельність безробітних; З – чисельність зайнятих; E_a – чисельність економічно активного населення; H_{15-70} – чисельність населення у віці 15-70 років; E_n – чисельність економічно неактивного населення):

$$а) P_z = \frac{З}{H_{15-70}} \times 100\%$$

$$б) P_z = \frac{З}{E_a} \times 100\%$$

$$в) P_z = \frac{З}{B} \times 100\%$$

$$г) P_z = \frac{З}{H_{15-70} - E_n} \times 100\%$$

$$д) P_z = \frac{З + Б}{H_{15-70} - E_n} \times 100\%$$

7. Розширений рівень безробіття визначається за формулою (умовні позначення: Б – чисельність безробітних; З – чисельність зайнятих; E_a – чисельність економічно активного населення; H_{15-70} – чисельність населення у віці 15-70 років; E_n – чисельність економічно неактивного населення; $З_n$ – чисельність зневірених):

$$а) P_{\bar{o}} = B / (E_a + З_n) \cdot 100\%$$

$$б) P_{\bar{o}} = (B - З_n) / E_a \cdot 100\%$$

$$в) P_{\bar{o}} = (B + З_n) / E_a \cdot 100\%$$

$$г) P_{\bar{o}} = (B + З_n) / (E_a + З_n) \cdot 100\%$$

$$д) P_{\bar{o}} = B / (E_a - З_n) \cdot 100\%$$

8. Між чисельність зайнятих (З) та безробітних (Б), економічно активним (E_a) та неактивним населення (E_n) існує такий балансовий зв'язок:

$$а) З + Б = E_n = H_{15-70} - E_a$$

$$б) З + Б = H_{15-70} = E_a + E_n$$

в) $З+Б = E_a = N_{15-70} - E_n$

г) $З+Б = E_a = N_{15-70} + E_n$

д) $З+Б = E_a + E_n = N_{15-70}$

9. Якщо рівень безробіття та зайнятості економічно активного населення у базовому періоді склали відповідно 10 і 90%, а в плановому періоді очікується зростання рівня зайнятості економічно активного населення на 3%, то рівень безробіття економічно активного населення у цьому ж періоді становитиме:

а) 13%

б) 7%

в) 6%

г) не зміниться

д) 11%

Практичні завдання:

Завдання 1

Ознайомтесь з Резолюцією 13-ї Міжнародної конференції статистиків праці від 29 жовтня 1982 року – доступна з: https://www.ilo.org/global/statistics-and-databases/standards-and-guidelines/resolutions-adopted-by-international-conferences-of-labour-statisticians/WCMS_087481/lang--en/index.htm

На основі аналізу Резолюції визначте, які ознаки віднесення населення до економічно активного викликають найбільше складнощів у практичному застосуванні в Україні. Які похибки у формуванні статистичної бази для аналізу та прогнозу розвитку ринку праці можуть при цьому виникнути?

Завдання 2

Який рівень зайнятості населення, якщо чисельність економічно активного населення складає 256,3 тис. осіб (в тому числі 58,6 тис. осіб – безробітні), а економічно неактивного – 75,6 тис. осіб.

Завдання 3

Розрахуйте чисельність безробітних, якщо кількість населення у віці 15-70 років складає 425,3 тис. осіб., економічно неактивного населення – 45,6 тис. осіб, зайнятих – 320,3 тис. осіб.

Завдання 4

Який рівень економічної активності населення, якщо чисельність економічно активного населення складає 256,3 тис. осіб, а економічно неактивного – 75,6 тис. осіб.

ТЕМА 4. ДЕМОГРАФІЧНЕ ПРОГНОЗУВАННЯ

Контрольні питання для самостійної підготовки:

1. Розкрийте сутність концепції дожиття та наведіть можливість її використання в управлінні трудовим потенціалом країни / регіону.
2. Які основні методи демографічного прогнозування Ви знаєте?
3. Коли доцільно застосовувати метод вікових переміщень? Охарактеризуйте методику застосування цього методу для прогнозування чисельності контингенту здобувачів вищої освіти в Україні через 5 років.
4. Які з демографічних процесів, на Вашу думку, найсуттєвіше впливають на похибки у демографічних прогнозах.
5. В яких випадках доцільно застосовувати кореляційно-регресійний аналіз зв'язку соціально-економічних факторів та демографічних показників?

Основні тести:

1. Демографічний прогноз, що побудований для держави, називається:
 - а) глобальним
 - б) локальним
 - в) континентальним (регіональний)
 - г) національним
 - д) територіальним
2. Прогноз, що слугує науковим цілям, тобто являє собою дослідження тенденцій, перспективних закономірностей руху і відтворення населення, має вигляд оцінки параметрів майбутньої демографічної ситуації, яка створюється на основі припущення про незмінність режиму відтворення населення, є:
 - а) аналітичним
 - б) нормативним
 - в) прогнозом-попередження
 - г) функціональним
 - д) оптимістичним
3. Прогноз, що пов'язаний з розробкою нових концепцій, які обґрунтовують імовірність тих чи інших демографічних

параметрів у тому випадку, якщо будуть реалізовані відповідні соціально-економічні заходи, є:

- а) аналітичним
- б) нормативним
- в) прогнозом-попередження
- г) функціональним
- д) оптимістичним

4. Прогноз, що необхідний для приймання рішень в економічній, соціальній, політичній та інших сферах діяльності державних та соціальних установ (електоральний прогноз, прогноз осіб призовного віку, пенсійного віку), є:

- а) аналітичним
- б) нормативним
- в) прогнозом-попередження
- г) функціональним
- д) оптимістичним

5. За ступенем формалізації усі методи демографічного прогнозування прийнято класифікувати:

- а) неформалізовані, формалізовані
- б) активні, пасивні
- в) аналітичні, неаналітичні
- г) первинні, вторинні
- д) адекватні, неадекватні

6. Який метод демографічного прогнозування передбачає побудову прогнозу на основі досвіду, інтуїції та знань експерта (-ів) про прогнозований параметр сфери відтворення населення:

- а) експертний
- б) екстраполяції
- в) метод пересування вікових груп
- г) метод факторного моделювання
- д) метод декомпозиції

7. Прогнозування за методом пересування вікових груп здійснюється на основі рівняння (умовні позначення: S- чисельність населення; t - час (зазвичай один рік); q_x - імовірність померти у віці x, не доживши до повних (x+1) років; ΔE – сальдо міграції):

- а) $S_x(t) = S_x(t-1) - S_x(t-1) \cdot q_x + \Delta E_x(t-1)$
- б) $S_x(t) = S_x(t-1) + S_x(t-1) \cdot q_x - \Delta E_x(t-1)$
- в) $S_x(t) = S_x(t-1) \cdot q_x - S_x(t-1) + \Delta E_x(t-1)$

г) $S_x(t) = S_x(t-1) \cdot q_x / S_x(t-1) + \Delta E_x(t-1)$

д) $S_x(t) = S_x(t-1) / S_x(t-1) \cdot q_x - \Delta E_x(t-1)$

8. Який метод демографічного прогнозування передбачає здійснення прогнозу на основі побудованої економетричної моделі, в якій пояснюючими змінними є певні суттєві фактори, що чинять вплив на результуючий демографічний показник:

- а) екстраполяція на основі середньорічного приросту
- б) екстраполяція на основі функції тренду
- в) метод пересування вікових груп
- г) метод факторного моделювання
- д) експертний метод

9. Метод факторного моделювання при розробці демографічних прогнозів має таку перевагу:

- а) можна використовувати для обґрунтування доцільності зміни певних соціально-економічних факторів (виплати допомоги при народженні дитини та ін.) з точки зору їх впливу на демографічну ситуацію (контрольна функція)
- б) досить складні та об'ємні розрахунки
- в) базується на екстраполяційній за своєю природою ідеї та інертності розвитку демографічної ситуації
- г) велика ймовірність суб'єктивних суджень експертів
- д) прогнозні результати пов'язуються виключно з плином часу

10. Недоліком методу пересування вікових груп є:

- а) труднощі передбачення очікуваного рівня міграції; досить складні та об'ємні розрахунки
- б) врахування основних факторних складових формування чисельності населення на певній території (народжуваності, смертності, міграції)
- в) можливість прогнозування вікової та статевої структури населення
- г) результат прогнозування не залежить від думки конкретного дослідника та його суб'єктивного очікування відносно прогнозованого параметру
- д) простота організації та проведення прогнозування

✓ **Практичні завдання:**

Завдання 1

Використовуючи дані таблиці 1, визначити середню очікувану тривалість життя населення. Розрахувати та порівняти імовірності дожити до економічно активного віку та пережити економічно активний вік.

Для заповнення таблиці необхідно скористатись чинною методикою складання таблиць смертності та середньої очікуваної тривалості життя для населення України та регіонів за статтю та типом поселення (<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0024202-03#Text>).

Таблиця 1

Вихідні дані для розрахунку середньої очікуваної тривалості життя

Вік, років	Ймовірність дожити до кінця вікового інтервалу - qx	Ймовірність померти в даному віці - rx	Число осіб, які доживають до даного віку - lx	Число осіб, які помирають в даному віковому інтервалі - dx	Число осіб, які живуть в даному віковому інтервалі - Lx	Число людин-років життя у віці старше даного - Tx	Середня очікувана тривалість життя - ex
<1			100000	1300	98830		
1-4				400	393840		
5-9				190	491024		
10-14				156	490160		
15-19				377	488830		
20-24				717	486097		
25-29				1280	481106		
30-34				1870	473233		
35-39				2515	462270		
40-44				3351	447604		
45-49				4380	428275		
50-54				5730	402999		
55-59				6981	371222		
60-64				8814	331736		
65-69				10030	284625		
70-74				11859	229901		
75-79				12982	167796		
80-84				12349	104469		
85-89				9193	50614		
90-94				4138	15216		
95-99				1149	2918		
100+				239	436		

ТЕМА 5. ВРАХУВАННЯ ДІЇ ФАКТОРІВ УМОВ ЖИТТЯ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ В ДЕМОГРАФІЧНОМУ РЕГУЛЮВАННІ

Контрольні питання для самостійної підготовки:

1. Визначте основні напрямки аналізу умов життя. Які з них використовуються у проведенні вибіркового дослідження умов життя домогосподарств в Україні?
2. Якими методами можна дослідити вплив факторів умов життя та соціальної інфраструктури на демографічні процеси?
3. Незадоволеність якими складовими умов життя найбільше впливає, на Вашу думку, на загальну оцінку якості життя в Україні? З якими демографічними процесами найтісніше пов'язані такі оцінки?

Основні тести:

1. Такий чинник демографічного розвитку як культурно-освітній рівень, стан здоров'я населення по своїй суті є:
 - а) об'єктивним, соціально-демографічним
 - б) суб'єктивним, соціально-демографічним
 - в) об'єктивним, економічним
 - г) суб'єктивним, економічним
 - д) суб'єктивним, психологічним
2. Такий чинник демографічного розвитку як стан та доступність соціальної інфраструктури по своїй суті є:
 - а) об'єктивним, соціально-демографічним
 - б) суб'єктивним, соціально-демографічним
 - в) об'єктивним, економічним
 - г) суб'єктивним, економічним
 - д) суб'єктивним, психологічним
3. Оберіть із нижче наведених чинників демографічного розвитку ті, сутність яких правильно відповідає їх типізації:
 - а) житлова забезпеченість - об'єктивний, соціально-демографічний
 - б) рівень доходів та життя населення - суб'єктивним, соціально-демографічний
 - в) умови розвитку підприємництва та само зайнятості - суб'єктивним, економічний

- г) доступність послуг сфери охорони здоров'я - суб'єктивний, соціально-демографічний
- д) традиції, житлова доступність - об'єктивний, соціально-демографічний

4. Оберіть із нижче наведених чинників демографічного розвитку ті, сутність яких правильно відповідає їх типізації:

- а) заборгованість по заробітній платі - суб'єктивний, економічний
- б) рівень доходів та життя населення - об'єктивним, соціально-демографічний
- в) умови розвитку підприємництва та само зайнятості - суб'єктивним, економічним
- г) функціонування сфери охорони здоров'я - об'єктивний, соціально-демографічний
- д) традиції, житлова доступність - об'єктивний, соціально-демографічний

5. Оберіть із нижче наведених чинників демографічного розвитку ті, сутність яких правильно відповідає їх типізації:

- а) функціонування сфери охорони здоров'я - суб'єктивний, соціально-демографічний
- б) заборгованість по заробітній платі - суб'єктивний, економічний
- в) рівень доходів та життя населення - об'єктивним, соціально-демографічний
- г) умови розвитку підприємництва та само зайнятості - суб'єктивним, економічний
- д) традиції, житлова доступність - суб'єктивний

Практичні завдання:

Завдання 1

За результатами аналізу наукових літературних джерел здійсніть порівняльну характеристику понять «умови життя», «якість життя», «благополуччя». Якими є їх спільні характеристики, що використовуються в якості факторів оцінювання? Визначте користувачів результатів такого оцінювання та актуальні проблеми для України.

Завдання 2

Використовуючи дані Державної служби статистики та Євростат

сформуйте базу статистичної інформації для порівняння умов життя населення за напрямком, що є дотичним до теми Вашого дисертаційного дослідження. Визначте основні відмінності та сформуйте коротке резюме.

Завдання 3

Які складові соціальної інфраструктури в Україні потребують найактивнішого реформування в Україні? Обґрунтуйте такі дії за одним з обраних напрямків, використовуючи наявну статистичну інформацію та критичні оцінки якості соціальної інфраструктури та соціальних послуг, доступні з аналітичних інформаційних джерел та результатів соціологічного обстеження умов життя домогосподарств Державної служби статистики.

ТЕМА 6. СУЧАСНІ МЕТОДИ РЕГУЛЮВАННЯ ПРИРОДНОГО ТА МЕХАНІЧНОГО РУХУ НАСЕЛЕННЯ

Контрольні питання для самостійної підготовки:

1. Розкрийте сутність державної міграційної політики.
2. В яких випадках, на Вашу думку, вищою доцільністю характеризується застосування адміністративних / економічних/ соціально-психологічних методів регулювання міграції?
3. Охарактеризуйте дієвість економічних методів регулювання природного відтворення населення в Україні. Чи є потреба їх вдосконалення, якщо є, то із застосуванням яких інструментів?
4. Охарактеризуйте зміст та наведіть приклади застосування соціально-психологічних методів в управлінні демографічними процесами.

Основні тести:

1. До адміністративно-правових інструментів демографічної політики належить:
 - а) вікові обмеження взяття шлюбу, прийняття на роботу
 - б) наявність соціальних відпусток
 - в) створення робочих місць
 - г) надання соціальних допомог / виплат
 - д) пропаганда материнства / батьківства
2. До адміністративно-правових інструментів демографічної політики належить:

- а) обмеження продажу підакцизних товарів (алкоголю та сигарет) для дітей та підлітків
- б) наявність соціальних відпусток
- в) створення робочих місць
- г) надання соціальних допомог / виплат
- д) пропаганда материнства / батьківства

3. До соціально-економічних інструментів демографічної політики належить:

- а) обмеження продажу підакцизних товарів (алкоголю та сигарет) для дітей та підлітків
- б) пропаганда материнства / батьківства
- в) вікові обмеження взяття шлюбу, прийняття на роботу
- г) пропаганда здорового способу життя
- д) створення робочих місць

4. До соціально-економічних інструментів демографічної політики належить:

- а) обмеження продажу підакцизних товарів (алкоголю та сигарет) для дітей та підлітків
- б) пропаганда материнства / батьківства
- в) вікові обмеження взяття шлюбу, прийняття на роботу
- г) пропаганда здорового способу життя
- д) державне фінансування системи охорони здоров'я

5. До соціально-економічних інструментів демографічної політики належить:

- а) обмеження продажу підакцизних товарів (алкоголю та сигарет) для дітей та підлітків
- б) пропаганда материнства / батьківства
- в) вікові обмеження взяття шлюбу, прийняття на роботу
- г) соціальна реклама
- д) державні програми доступності житла

6. До соціально-психологічних (виховних) інструментів демографічної політики належить:

- а) обмеження продажу підакцизних товарів (алкоголю та сигарет) для дітей та підлітків
- б) пропаганда материнства / батьківства
- в) вікові обмеження взяття шлюбу, прийняття на роботу
- г) державні програми доступності житла

- д) відповідальність за наявність заборгованості по заробітній платі

7. До соціально-психологічних (виховних) інструментів демографічної політики належить:

- а) обмеження продажу підакцизних товарів (алкоголю та сигарет) для дітей та підлітків
- б) просвітницька робота щодо певного стандарту демографічної поведінки
- в) вікові обмеження взяття шлюбу, прийняття на роботу
- г) державні програми доступності житла
- д) відповідальність за наявність заборгованості по заробітній платі

8. До соціально-психологічних (виховних) інструментів демографічної політики належить:

- а) обмеження продажу підакцизних товарів (алкоголю та сигарет) для дітей та підлітків
- б) соціальна реклама (про усиновлення, можливість працювати в Україні, соціальні хвороби)
- в) вікові обмеження взяття шлюбу, прийняття на роботу
- г) державні програми доступності житла
- д) відповідальність за наявність заборгованості по заробітній платі

9. Який із нижче перерахованих інструментів демографічної політики є соціально-економічним?

- а) оподаткування доходів населення та суб'єктів підприємництва
- б) дозвільний порядок зовнішніх міграцій
- в) обов'язковість загальної середньої освіти
- г) заборона абортів у медичних закладах
- д) пропаганда материнства / батьківства

10. Який із нижче перерахованих інструментів демографічної політики є соціально-психологічним (виховним)?

- а) оподаткування доходів населення та суб'єктів підприємництва
- б) дозвільний порядок зовнішніх міграцій
- в) обов'язковість загальної середньої освіти
- г) заборона абортів у медичних закладах
- д) пропаганда материнства / батьківства

✓ **Практичні завдання:**

Завдання 1

За результатами аналізу кількох наукових літературних джерел визначте власну позицію щодо того, яку стратегію щодо демографічного відтворення варто реалізувати в Україні. Зберіть аргументи «за» і «проти», сформулюйте власні висновки.

Завдання 2

За даними міграційного профілю України, що оприлюднюється Державною міграційною службою України, визначте регіональні розбіжності зовнішньої міграції населення України, порівняйте їх з доступністю складових соціальної інфраструктури та чинниками умов життя. Зробіть висновки.

Завдання 3

За даними міграційного профілю населення України проаналізуйте основні причини міждержавної міграції населення України. Визначте ті з них, що можна зменшити шляхом правильного регулювання. Які важелі варто застосувати для цього на Ваш погляд?

Завдання 4

На основі даних Індексів процвітання країн світу (The Legatum Prosperity Index) проаналізуйте вплив визначених у звіті факторів на міграційну активність населення двох обраних для порівняння країн (на власний вибір). Складіть резюме за отриманими результатами.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова

1. Воронкова В. Г. Соціально-економічне прогнозування : навч. посіб. Київ : Професіонал, 2004. 288 с.
2. Прогнозування розвитку територій. Демографічне прогнозування : навч. посіб. / Н. І. Балдич та ін. ; за заг. наук. ред. М. М. Білинської. К. : НАДУ, 2013. 119 с.
3. Стеценко С. Г. Демографічна статистика з основами демографії : підручник. К. : Вища школа, 2005. 415 с.
4. Гаврилюк Л. А., Бержанір А. Л. Прогнозування соціально-економічних процесів : підручник. Умань, 2005. 280 с.

Допоміжна

1. Bilan Y., Mishchuk H., Samoliuk N., Yurchyk H. Impact of Income Distribution on Social and Economic Well-Being of the State. *Sustainability*, 2020. 12(1). P. 429; doi:10.3390/su12010429
2. Girosi F., King G. Demographic forecasting. Princeton University Press. 2008
3. Mishchuk H., Bilan Y., Mishchuk V. Employment risks under the conditions of the Covid-19 pandemic and their impact on changes in economic behaviour. *Entrepreneurial Business and Economics Review*, 2023. 11(2)/ P. 201–216. <https://doi.org/10.15678/EBER.2023.110211>
4. Mishchuk H., Bilan S., Yurchyk H., Akimova L., Navickas M. Impact of the shadow economy on social safety: The experience of Ukraine. *Economics and Sociology*, 2020. 13(2), P. 284–298. doi:10.14254/2071-789X.2020/13-2/19
5. Oliinyk O., Bilan Y., Mishchuk H., Akimov O. Vasa L. The Impact of Migration of Highly Skilled Workers on The Country's Competitiveness and Economic Growth. *Montenegrin Journal of Economics*, 2021/ 17(3), P. 7–19. DOI: 10.14254/1800-5845/2021.17-3.1
6. Tvaronavičienė M., Mazur N., Mishchuk H., Bilan Y. Quality of life of the youth: assessment methodology development and empirical study in human capital management. *Economic Research – Ekonomska Istraživanja*, 2021. P. 1–18. DOI:10.1080/1331677X.2021.1956361
7. Комплексний демографічний прогноз України на період до 2050 р. / колектив авторів за ред. чл.-кор. НАНУ, д.е.н., проф. Е. М. Лібанової. К. : Український центр соціальних реформ, 2006. 138 с.
8. Населення України: демографічні складові людського розвитку / за ред. О. М. Гладуна. Умань : Видавець «Сочінський», 2015. 180 с.
9. Щорічна доповідь про стан здоров'я населення, санітарно-епідеміологічну ситуацію та результати діяльності системи охорони здоров'я України. К., 2015. 450 с.